

LATVIJAS UZVEDĪBAS ANALĪTIĶU ASOCIĀCIJA

ĒTIKAS KODEKSS

2023

V1

Latvijas uzvedības analītiķu ētikas kodekss

Latvijas uzvedības analītiķu ētikas kodeksu veido divas daļas: ētikas vadlīnijas un ētikas problēmu risināšanas modelis.

Ikvienam speciālistam, kas strādā lietišķās uzvedības analīzes jomā, piemēram, sertificētiem uzvedības analītiķiem, uzvedības analītiķiem, uzvedības analītiķu asistentiem, ir pienākums saprast un lietot vadlīnijas visos savas profesionālās darbības aspektos.

Preambula

Latvijas uzvedības analītiķu asociācija ir adaptējusi starptautiskās uzvedības analīzes organizācijas (IBAO) ētikas principus, kas savā profesionālajā praksē jāievēro ikvienam speciālistam, kurš strādā lietišķās uzvedības analīzes jomā Latvijā. No speciālistiem tiek sagaidīta augstāko ētikas standartu ievērošana savā darbā, profesionālajās attiecībās un publiskajās attiecībās (mijiedarbībā) ar sabiedrību, tā rūpējoties par neaizsargātām sabiedrības grupām un reprezentējot lietišķās uzvedības analīzes jomu kā cilvēcisku, cieņpilnu un humānu.

Ikvienam speciālistam, kas strādā lietišķās uzvedības analīzes jomā Latvijā, jāievēro turpmāk norādītās Ētikas vadlīnijas visā savas profesionālās darbības laikā, sākot no apmācību sākuma un/vai supervizētas prakses uzsākšanas, un tik ilgi, kamēr speciālists strādā lietišķās uzvedības analīzes jomā.

Ētikas vadlīnijas ir norādījumi, kas jāpielieto dažādās vidēs un situācijās.

Šīs vadlīnijas jāīsteno galvenokārt tāpēc, lai aizsargātu klientu intereses, lietišķās uzvedības analīzes jomu, speciālistus un visas iesaistītās puses.

Ētikas problēmu risināšanas modelis ir balstīts Rozenberga un Švarca (2018) darbā. Ētikas vadlīnijām jāseko vienmēr, bet jo īpaši pretrunīgās un/vai neviennozīmīgās situācijās.

Latvijas uzvedības analītiķu asociācijā ir pieejami ētikas konsultanti, ar kuriem iespējams sazināties, lai iegūtu atbalstu ētikas jautājumu risināšanā.

1. Ētikā balstīta prakse

1. Klienta tiesību un cieņpilnas attieksmes ievērošana.

1.1. Ikvienam speciālistam vienmēr jāizturas pret klientu ar cieņu un līdzjūtību, un, kad vien iespējams, jāņem vērā klienta izvēles.

1.2. Klientu aizsardzība. Sniedzot pakalpojumu, vienmēr jā rūpējas, lai klients tiktu aizsargāts no pāridarījuma un kaitējuma. Ikvienu speciālista atbildība ir sniegt pakalpojumus, lai uzlabotu dzīves kvalitāti, saglabājot emocionālo labbūtību.

1.3. Intervence jāplāno tā, lai sasniegtu maksimālu efektivitāti ar minimālu iejaukšanos.

1.4. Ikvienam speciālistam jāinformē klients vai viņa likumiskais pārstāvis par pakalpojuma iespējamajiem riskiem un ieguvumiem. Pirms pakalpojuma uzsākšanas jāsaņem rakstiska informētā piekrišana par uzvedības novērtējumu, uzvedības intervencēm, konfidencialas informācijas apstrādi, pakalpojumu izmaiņām, audio vai videoierakstiem un datu nodošanai.

1.5. Ikvienam speciālistam, kas darbojas lietišķās uzvedības analīzes jomā Latvijā, jāievēro klienta konfidencialitāte un jāsaņem klienta privātums.

1.5.1. Speciālistam ir aizliegts izpaust informāciju, kuru viņš ieguvis, pildot profesionālos pienākumus, izņemot gadījumus, kad:

- informācija nepieciešama tiesībaizsardzības iestādēm un tiesu varas institūcijām atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei;

- informācijas izpaušana ir nepieciešama saskaņā ar normatīvajiem aktiem, lai nodrošinātu bērna tiesību vai interešu aizsardzību;

- informācija nepieciešama 14 un vairāk gadu veca bērna likumiskajam pārstāvim gadījumos, kad bērns pats vērsies pie uzvedības analītiķa un devis rakstisku piekrišanu, ka informācija par to var tikt izpausta viņa likumiskajam pārstāvim.

1.5.2. Speciālists drīkst izpaust informāciju, kuru viņš ieguvis, pildot profesionālos pienākumus, tikai profesionāliem nolūkiem nepieciešamajā apjomā un vienīgi klienta un/vai darba devēja pārstāvjiem, kuri ir tieši saistīti ar attiecīgo gadījumu.

1.5.3. Speciālistam ir pienākums nekavējoties, bet ne vēlāk kā 24 stundu laikā ziņot tiesībaizsardzības vai citām kompetentajām iestādēm par apstākļiem, kas viņam kļuvuši zināmi, veicot savu profesionālo darbību, ja pastāv pamatotas aizdomas, ka minēto apstākļu tūlītēja nenovēršana var novest pie noziedzīga nodarījuma pret personas dzīvību, veselību, tikumību vai dzimumneaizskaramību.

1.6. Ikvienam speciālistam klientu dati un personiskā informācija jāuzglabā drošā un nepieejamā vietā vismaz 5 gadus vai ilgāk, ja to paredz Latvijas likumdošana. Klientiem ir tiesības piekļūt saviem datiem. Lai klientu datus nodotu trešajām personām (piem., iesaistītajiem speciālistiem), jāsaņem klienta vai klienta pārstāvja rakstiska informētā piekrišana.

2. Cieņa pret dažādību

2.1. Ikviens speciālists rīkojas taisnīgi, ievēro cilvēku vienlīdzību un pieņem lēmumus par pakalpojumu sniegšanu, nepieļaujot diskrimināciju cilvēka spēju, rases, tautības, dzimtes, seksuālās orientācijas, reliģisko uzskatu, vecuma vai sociālekonomiskā stāvokļa dēļ. Īsteno individuālu pieeju, nodrošinot, ka ikviena klienta dažādās vajadzības tiek ņemtas vērā.

2.2. Ikviens speciālists ar cieņu izturas pret klientiem un citiem speciālistiem, kuru ticība, vērtības un kultūras normas atšķiras no speciālista ticības, vērtībām un kultūras normām, nodrošinot pakalpojumu sniegšanu ar sapratni, toleranci un cieņu pret atšķirībām.

2.3. Neatkarīgi no tā, kādas atšķirības pastāv starp klientu un speciālistu, speciālistam vienmēr jābūt objektīvam, nodrošinot augstas kvalitātes pakalpojumu. Ja speciālists nespēj saglabāt objektīvu attieksmi pret klientu, viņam jāizvērtē situācija un jāpieņem lēmums par pakalpojuma pārtraukšanu.

3. Kompetence un izcilība

3.1. Ikviens speciālists, kas strādā lietīšķās uzvedības analīzes jomā Latvijā, ir godīgs un īsteno godīgumu pakalpojumu sniegšanā, profesionālajās attiecībās un uzņēmējdarbībā.

3.2. Ikviens speciālists sniedz informāciju un pieņem lēmumus par intervenci balstoties zinātniski recenzētu pētījumu rezultātos, datos un uzvedības zinātnes teorijā.

3.3. Speciālisti vienmēr apzinās uzvedības intervenču iespējamās ierobežojumus, atceroties, ka klienta drošība vienmēr ir prioritāte. Pakalpojumi jāsniedz, ievērojot drošību, tā pasargājot klientus. Ja pastāv apdraudējums klienta drošībai, speciālists pārtrauc pakalpojuma sniegšanas procesu, lai novērstu nedrošo situāciju. Pakalpojums tiek atjaunots tikai tad, kad nedrošā situācija novērsta.

3.4. Visi speciālisti strādā savu kompetenču/specializācijas robežās. Viņi sniedz tikai tos pakalpojumus, kuri atbilst iegūtajai izglītībai, supervizētajai praksei un pieredzei. Lai praktizētu ārpus savas prakses robežām, speciālistam jāapgūst papildu zināšanas, praktiskās iemaņas un jāsaņem supervīzijas.

3.5. Ikvienam speciālistam ir pienākums regulāri paaugstināt savas kompetences un tiekties uz izcilību. Speciālisti turpina mācīties un papildināt zināšanas par profesijā nozīmīgām tēmām, piedaloties tālākizglītības pasākumos par uzvedības analīzi un profesionālo ētiku.

3.6. Zinātnē balstīta prakse. Veicot novērtējumus, uzvedības maiņas procedūras un visas pārējās uzvedības analīzes darbības, speciālisti pieņem lēmumus, pamatojoties zinātniskos datos.

Visiem novērtējumiem, intervencēm un uzvedības procedūrām jābūt balstītām uzvedības analīzes teorijā.

4. Supervīzijas un apmācības

4.1. Sertificēti uzvedības analītiķi, kuri supervīzē citus speciālistus, kas strādā lietišķās uzvedības analīzes jomā, dara to cieņpilni, rūpīgi un godīgi. Sertificētie uzvedības analītiķi atbalsta lietišķās uzvedības analīzes (LUA) jomu. Viņu pienākums ir darīt visu iespējamo, lai viņu supervīzijā esošie speciālisti pilnveidotos par zinošiem, kompetentiem un ētiski praktizējošiem speciālistiem.

4.3. Sertificēti uzvedības analītiķi, īstenojot tālākizglītības apmācības (CEU), ievēro starptautisko organizāciju IBAO, BACB, QABA u. c. standartus.

4.4. Sertificētie uzvedības analītiķi dokumentē supervīzijas atbilstoši standartiem un paraksta supervīzējamā speciālista dokumentus, kad izvirzītie mērķi tiek sasniegti.

4.5. Sertificēti uzvedības analītiķi supervīzē citu speciālistu praksi savas kompetences robežās.

4.6. Ja kādā brīdī sertificēts uzvedības analītiķis konstatē, ka supervīzējamais speciālists savā praksē vai uzvedībā rīkojas neētiski (apzināti vai neapzināti), sertificētam uzvedības analītiķim obligāti par to jāinformē supervīzējamais speciālists un jāatrod situācijas risinājums. Ja tas nav iespējams, tad profesionālās attiecības jāpārtrauc.

5. Sociālā atbildība

5.1. Informējot par pakalpojumu, ikviens speciālists izsaka patiesus apgalvojumus un sniedz godīgu informāciju par sagaidāmajiem rezultātiem.

5.2. Kad speciālisti izmanto klientu vai publiski paustās atsauksmes, tās nedrīkst labot vai mainīt. Ētika pieprasa atstāt visas sniegtās atsauksmes.

5.3. Ja publikācijās tiek izmantotas nepilngadīgo fotogrāfijas vai videoieraksti, jāievēro klienta tiesības un jāņem vērā fotogrāfiju un video publicēšanas emocionālais konteksts, lai aizsargātu fotogrāfijās un video attēloto personu šī brīža un nākotnes situācijās.

5.4. Speciālisti sniedz patiesu informāciju par savu iegūto kvalifikāciju un spēkā esošu sertifikāciju.

5.5. Ikvienam speciālistam jārīkojas ētiski. Kad tas nepieciešams, jāpalīdz citiem speciālistiem rast ētiskus risinājumus.

5.6. Speciālistu publikācijas sociālajos tīklos nepārkāpj ētikas vadlīnijas, tostarp klientu tiesības uz privātumu un konfidencialitāti.

5.7. Speciālisti informē klientus par piemērotiem veidiem, kā sniegt atgriezenisko saiti par saņemtajiem pakalpojumiem.

5.8. Klienta atgriezeniskā saite, tostarp kritika, speciālistam jāuztver profesionāli, jebkurā gadījumā situāciju risinot klienta labā.

5.9. Speciālisti lieto LUA A un citu organizāciju/speciālistu intelektuālo īpašumu tikai ar atļauju un saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanu. Jautājumi par LUA A intelektuālā īpašuma izmantošanu jāsūta uz e-pastu info@luaa.lv.

6. Profesionālās attiecības

- 6.1. Speciālists par „klientu” uzskata pakalpojuma saņēmēju, nevis personu, kura pasūta vai apmaksā pakalpojumu. Uzsākot pakalpojumu sniegšanu, speciālists nosaka kurš ir „klients” un informē par to visas iesaistītās puses.
- 6.2. Uzvedības analītiķa klients var būt arī organizācija. Ja klients ir organizācija, iespējamie pakalpojumi var būt darbinieku apmācība, darba produktivitātes uzlabošana, uzvedības drošības apmācības un citi.
- 6.3. Speciālisti iesaistās tikai tādā sadarbībā, kurās nepastāv ekspluatācija.
- 6.4. Speciālistiem jāapzinās, ka duālas attiecības var būt problemātiskas un var ierobežot pakalpojumu sniegšanas objektivitāti. Ja pastāv šāda veida duālas attiecības, speciālistam visām iesaistītajām pusēm jādara zināmi potenciālie interešu konflikti un to ietekme. Ja tiek traucēta objektivitāte, profesionālo sadarbību nepieciešams pārskatīt.
- 6.5. Visi speciālisti ievēro Latvijas Republikas likumdošanu, darba devēja prasības un citas līgumsaistības veicot savu profesionālo darbību.
- 6.6. Speciālisti sadarbojas ar citu jomu profesionāļiem klienta interesēs.
- 6.7. Speciālists informē klientu par izmaksām pirms pakalpojuma uzsākšanas.
- 6.8. Ja speciālists pamana indivīda un/vai organizācijas nelikumīgu rīcību vai pārkāpumu, speciālistam ir pienākums mutiski vai rakstveidā vērsties pie indivīda un/vai organizācijas vai tiesībsargājošas institūcijas, atkarībā no pārkāpuma.
- 6.9. Speciālisti ievēro profesionālās robežas, saglabājot platoniskas attiecības ar klientu vai klienta aprūpētājiem un citām iesaistītajām pusēm līdz profesionālo attiecību izbeigšanai.

7. Speciālista personiskā atbildība

- 7.1. Speciālists, veicot profesionālo darbību, par prioritāti izvirza klienta, sabiedrības, pārējo iesaistīto personu un lietišķās uzvedības analīzes jomas intereses, personiskās intereses ir sekundāras. Prioritāšu secība tiek atspoguļota lēmumu pieņemšanas procesā.
- 7.2. Gadījumos, kad speciālists nespēj saglabāt objektivitāti vai profesionālas attiecības pakalpojumu sniegšanas procesā, speciālista pienākums rast situācijas risinājumu, konsultējoties ar supervizoru vai mentoru; nepieciešamības gadījumā iesakot citus speciālistus, kuri ir kompetenti līdzīgu situāciju risināšanā, vai nododot pakalpojumu sniegšanu citam speciālistam uz laiku vai pastāvīgi.

8. Pētniecība un publicēšana

8.1. Uzvedības analītiķiem, plānojot un veicot pētniecisko darbību, jāievēro Latvijā spēkā esošās prasības, kā arī organizāciju un institūciju, kas regulē pētniecisko darbību, prasības.

8.2. Uzvedības analītiķi veic pētījumus organizāciju un institūciju ietvaros vai patstāvīgi pakalpojumu sniegšanas kontekstā tikai pēc pētījumu projektu ētikas komitejas apstiprinājuma saņemšanas.

8.3. Pirms pētījuma uzsākšanas jāiegūst rakstiska informētā piekrišana no visiem pētījuma dalībniekiem.

8.4. Uzvedības analītiķi par prioritāti izvirza pētījuma dalībnieku konfidencialitāti un veic atbilstošus pasākumus, lai nepieļautu nejaušu un netīšu konfidencialas vai personu identificējošas informācijas izplatīšanu, veicot pētniecisko darbību.

8.5. Pētījuma rezultāti tiek izplatīti saskaņā ar pētnieciskās darbības rezultātu izplatīšanas standartiem. Ikvienā pētījuma rezultātu prezentācijā jāsniedz precīzi pētījuma dati.

8.6. Uzvedības analītiķi norāda sevi kā autoru tikai darbam, kuru paši veikuši. Uzvedības analītiķi, izplatot pētījuma rezultātus, atzīst citu līdzautoru ieguldījumu, precīzi atspoguļojot publikācijā dalībnieku relatīvo zinātnisko vai personīgo ieguldījumu, neatkarīgi no viņu profesionālā statusa. Uzvedības analītiķi nepiesavina citu autoru darbu fragmentus un iegūtos datus un norāda izmantoto darbu autorus atsaucēs.

9. Ētikas problēmu risināšanas modelis

Ētikas problēmu risināšana, izmantojot problēmu risināšanas modeli.

Sniedzot lietišķās uzvedības analīzes pakalpojumu, var rasties situācijas, kad speciālists nezina, kā rīkoties pretrunīgu ētikas vadlīniju dēļ. Speciālisti atrisina pretrunas, izmantojot Ētikas problēmu risināšanas modeli, kurš veidots, balstoties Rozenberga un Švarca (2018) izstrādātajā modelī. Šajā modelī nepieciešams identificēt pretrunas un ar tām saistītās problēmas, rast iespējamus risinājumus, izvērtēt tos un īstenot izvēlēto risinājumu.

Situācijā, kurā speciālists saskata pretrunas, nepieciešams:

- 1) Apzināties, ka pastāv pretrunas. Saprast, kuras no vadlīnijām varētu būt pretrunā cita ar citu.
- 2) Iesaistīties dialogā ar kolēģiem, klientu vai ar aprūpētāju.
- 3) Sagatavot iespējamo risinājumu sarakstu.
- 4) Pārrunāt un novērtēt iespējamus risinājumus ar kolēģiem, klientu vai ar aprūpētāju, un vienoties par risinājumu.
- 5) Ieviest izvēlēto risinājumu.
- 6) Novērtēt savu lēmumu un tā rezultātus, dalīties informācijā ar tiem, kuri sniedza konsultācijas problēmas risināšanas procesā.

Literatūras saraksts

Rosenberg, N. E., & Schwartz, I. S. (2018). Guidance or Compliance: What Makes an Ethical Behavior Analyst?. Behavior analysis in practice, 12(2), 473–482.
<https://doi.org/10.1007/s40617-018-00287-5>

IBAO Ethical Guidelines. International Behavior Analysis Organization (2021). 1-13.
<https://theibao.com/docs/IBAO-Ethical-Guidelines-V100.pdf>

Psihologu likums. Latvijas Vēstnesis, 75, 12.04.2017. <https://likumi.lv/ta/id/290115>

Latvijas uzvedības analītiķu ētikas kodekss tika veidots balstoties uz starptautiskās organizācijas IBAO ētikas kodeksu, to pielāgojot lietišķās uzvedības analīzes jomai Latvijā. Latvijas uzvedības analītiķu asociācijas valdes locekļi veica ētikas kodeksa tulkošanu, rediģēšanu un apkopošanu.

Kodeksa izstrādē piedalījās LUAA valdes locekļi:

Mg.psih., sertificēta uzvedības analītiķe, BCBA, IBA
Irina Ļevičeva

Mg.paed., sertificēta uzvedības analītiķe, BCBA, IBA,
Olga Lukina

Mg.paed., sertificēta uzvedības analītiķe, BCBA, IBA,
Anna Morozova

Mg.paed., uzvedības analītiķe,
Ināra Oļena

Mg.paed., sertificēta uzvedības analītiķe, IBA, CBA-S,
Ilona Smirnova

Mg.psih., sertificēta uzvedības analītiķe, BCBA, IBA,
Margarita Vasiļevska

Mg.Sc.educ., sertificēts uzvedības analītiķis, IBA,
Raitis Zeps